

УДК 378.796

Самохвалова І. Ю.

ORCID <http://orcid.org/0000-0001-7017-6915>

Аспірант, Сумський державний педагогічний університет;
старший викладач, Сумський національний аграрний університет
(Суми, Україна) E-mail: irasport2015@ukr.net

НЕФОРМАЛЬНА ФІЗКУЛЬТУРНА ОСВІТА СТУДЕНТІВ

В сучасних умовах інтегрування України в європейську систему вищої освіти одним із головних завдань її реформування є перетворення кількісних показників освітніх послуг у якісні, що передбачає перегляд змісту вищої освіти і наповнення його новітнім матеріалом, упровадження сучасних технологій навчання.

Неформальна освіта, як діяльність, що доповнює формальну освіту і забезпечує освоєння умінь і навичок, які необхідні для соціально й економічно активного громадянина, може допомогти вищій школі індивідуалізувати процеси навчання та виховання з урахуванням потреб молоді в особистісній самореалізації.

Мета роботи: вивчення та узагальнення теоретичних засад неформальної фізкультурної освіти студентів. Досягнення цієї мети передбачає вирішення таких завдань:

– характеристика й аналіз понять «неформальна освіта» та «неформальна фізкультурна освіта»;

– визначення основних компонентів неформальної фізкультурної освіти студентів.

Методологія. Застосовано індуктивний та дедуктивний методи в ході узагальнення й аналізу літературних джерел за тематикою статті.

Наукова новизна. Проведений порівняльний аналіз понять «непрофесійна фізкультурна освіта», «неспеціальна фізкультурна освіта» та «неформальна фізкультурна освіта».

Висновки. В результаті аналізу понять «неформальна освіта» та «неформальна фізкультурна освіта» виявлено, що у дослідників немає єдиної думки щодо їх змісту, рівня організованості, структурованості, результативності.

Визначено основні компоненти неформальної фізкультурної освіти, які розкривають сенс і зміст неформальної фізкультурної освіти, відрізняють неформальну фізкультурну освіту від інших видів.

У результаті дослідження з'ясовано, що одне із головних завдань неформальної фізкультурної освіти – розвиток потреби студента повсякденно займатися фізичними вправами, дбати про власне здоров'я і здоров'я оточення.

Ключові слова: неформальна фізкультурна освіта, студенти, неформальна освіта, фізичні вправи, освітній процес.

Постановка проблеми. Навчання у закладі вищої освіти – це період активного розумового і фізичного розвитку, соціалізації, який впливає на формування, зміцнення і збереження здоров'я студентів. Тому у цей час необхідно сформувати компетентності особистості, які дуже важливі для індивідуального здоров'язбереження а саме: мотивацію на здоровий спосіб життя, особистісну культуру здоров'я, розвивати адаптаційні можливості організму [1; 2].

Під час підготовки майбутніх фахівців необхідно створювати такі психолого-педагогічні умови організації освітнього процесу, які були би спрямовані на трансформацію особистості студентів, що у свою чергу сприятиме підвищенню якості вищої освіти.

Підвищення якості освітнього процесу, зокрема з фізичного виховання у вищій школі, сприятиме поєднання інноваційних методик з класичними, традиційними, продумане і гармонійне поєднання різних методів залежно від їх мети та специфіки. [6] Тобто, назріла необхідність у зміні підходів до визначення різних видів освіти та їх взаємодії.

У сучасній системі вищої освіти обов'язкові заняття з фізичного виховання проходять тільки на 1 – 2 курсах навчання. І більшість студентів надалі майже не займаються фізичними вправами. Ми провели анкетування студентів 3–4 курсів аграрного університету. У результаті виявлено, що лише 15,6 % зі 150 опитаних студентів регулярно самостійно займаються фізичними вправами, епізодично беруть участь у спортивних заходах ще майже 6,74 %. І хоча майже 67,9 % визнають необхідність регулярних занять фізичною культурою і спортом, але з різних причин відкладають ці заняття на більш сприятливі часи.

На наш погляд, саме неформальна фізкультурна освіта може надати студентам старших курсів знання та можливість займатися фізичними вправами.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема неформальної освіти стала предметом зацікавленості для цілої низки науковців. Так, важливими для дослідження даної проблеми є праці В. Лугового (2011), В. Андрущенко (2013), Ю. Вихляєва (2014), Н. Павлик (2017).

Проблеми неформальної фізкультурної освіти представлені в дослідженнях Ю. Вихляєва. Автор наголошує на необхідності суттєвого оновлення та зміни поведінкової парадигми студента щодо занять фізичним вихованням з примусової на добровільну [5].

Мета дослідження полягає у вивченні та узагальненні теоретичних засад неформальної фізкультурної освіти студентів.

Завдання: характеристика й аналіз понять «неформальна освіта» та «неформальна фізкультурна освіта»; визначення основних компонентів неформальної фізкультурної освіти студентів.

Методологія. Застосовано індуктивний та дедуктивний методи в ході узагальнення й аналізу літературних джерел за тематикою статті.

Наукова новизна. Проведений порівняльний аналіз понять «непрофесійна фізкультурна освіта», «неспеціальна фізкультурна освіта» та «неформальна фізкультурна освіта».

Результати дослідження. Новітні вимоги до системи вищої освіти потребують її переходу від застарілої моделі до неперервної освіти (освіти впродовж життя). Це вимагає змін у структурі освітнього процесу, технології навчально-методичного забезпечення, застосуванні експериментальних методів тощо.

Саме неформальна освіта може подолати суперечності між психологічними та соціальними потребами. Це відбувається завдяки тому, що комунікативна атмосфера не передбачає жорстких рамок, і сприяє саморозкриттю, саморозвитку особистості [2].

Постає необхідність аналізу визначень поняття «неформальна освіта» для виділення його основних компонентів та глибшого розуміння сутності неформального навчання, як сучасної форми задоволення освітніх потреб студентської молоді.

У Законі «Про освіту» зазначено, що особа реалізує своє право на освіту впродовж життя шляхом формальної, неформальної й інформальної освіти та визначає неформальну освіту, як освіту, що здобувається, як правило, за освітніми програмами та не передбачає присудження визнаних державою освітніх кваліфікацій за рівнями освіти, але може завершуватися присвоєнням професійних та/або присудженням часткових освітніх кваліфікацій. Тобто, це підвищення рівня освіти поза офіційною системою закладів освіти та підвищення кваліфікації – тренінги, гуртки, курси [8].

В Рекомендаціях Ради ЄС щодо визнання неформального та інформального навчання неформальне навчання визначається як «навчання, що відбувається у рамках планової діяльності (щодо цілей навчання, тривалості навчання), причому існує певна форма підтримки при навчанні (наприклад, відносини «студент – викладач») [9].

На думку Д. Лівінгстона неформальна освіта – це навчальна діяльність, що зумовлена освітніми потребами, прагненнями молоді до оволодіння необхідними знаннями чи вміннями [11].

Н. Павлик визначає неформальну освіту як процес додаткового цілеспрямованого діалогічного навчання, виховання й розвитку молоді, організованого поза межами змісту, форм і методів освітніх установ та державних інституцій [7].

Неформальна освіта доповнює формальну, зазначає О. Василенко, забезпечуючи освоєння тих умінь і навичок, які необхідні для професійного та особистісного розвитку соціально та економічно активної людини [3].

Щодо визначення поняття «неформальна фізкультурна освіта», то, на думку Ю. Вихляєва, «неформальна фізкультурна освіта – освіта, що надає знання, практичні уміння, навички та потребу самостійно займатися фізичними вправами усе життя. Ця додаткова освіта науково обґрунтована, доцільно організована, проте не завершується наданням кваліфікації того чи іншого рівня» [5].

Одним із головних завдань неформальної фізкультурної освіти дослідники визначають розвиток потреби студента повсякденно займатися фізичними вправами, дбати про власне здоров'я і здоров'я оточення. Це необхідна умова досягнення високих соціальних стандартів та реалізації професійних надбань.

Неформальна фізкультурна освіта повинна бути спрямована на підвищення мотиваційно-ціннісного ставлення студентів до освітнього процесу, активізувати рухову активність та сприяти оволодінню навичками й вміннями використання засобів фізичного виховання у майбутній професійній діяльності.

Деякі автори [4; 10] для позначення процесу фізичного навчання і виховання у вищих навчальних закладах різного рівня акредитації найбільш прийнятними вважають терміни «неспеціальна фізкультурна освіта» (О. Томенко), «непрофесійна фізкультурна освіта» (С. Чернігівська). Нами було проведено порівняльний аналіз цих понять, результати якого висвітлено в таблиці 1.

Таким чином, неформальна фізкультурна освіта, маючи спільні характеристики з іншими визначеннями, є відмінною від них внаслідок інших методологічних основ і технології впровадження.

Узагальнюючи одержані дані, ми можемо виділити основні компоненти неформальної фізкультурної освіти студентів, які відокремлюють її від інших видів:

- процес навчання знаходиться поза межами освітнього інституційного простору;
- наявність сприятливого психологічного середовища для навчання та взаємодії;
- відповідність потребам учасників;
- використання різноманітних форм і методів організації навчального процесу;
- реалізація особистісного, аксіологічного, компетентнісного підходів до процесу навчання;
- варіативність програм, гнучкість змісту і методів навчання;
- відсутність оцінювання і сертифікації на державному рівні [7].

Висновки. У результаті аналізу визначень неформальної освіти, ми бачимо суперечливість розуміння дослідниками змісту поняття, рівня її організованості, структурованості, результативності. Поза увагою науковців залишаються форми і методи неформального навчання.

**Порівняльний аналіз понять «Неспеціальна фізкультурна освіта»,
«Непрофесійна фізкультурна освіта» та «Неформальна фізкультурна освіта»**

Поняття	Визначення поняття	Порівняння з неформальною фізкультурною освітою
Неспеціальна фізкультурна освіта	Різновид фізичної культури, педагогічний процес, що здійснюється як цілеспрямовано у загальноосвітніх закладах, клубах, секціях так і недостатньо цілеспрямовано під час побутової, оздоровчо-рекреаційної діяльності, у системі спорту для всіх з метою сприяння формуванню фізичної культури особистості через засвоєння цінностей фізичної культури, оволодіння специфічними знаннями, формування відповідної мотивації та рухових навичок (О. Томенко, 2018).	<i>Спільне:</i> сприяння формуванню фізичної культури особистості <i>Відмінне:</i> неформальна освіта завжди є цілеспрямованою, доцільно організованою діяльністю
Непрофесійна фізкультурна освіта	Процес досягнення людиною єдності розумових і діяльнісних процесів, необхідних для оцінки і розуміння стану свого здоров'я, програмування і проживання здорового життя. Або, інакше кажучи, формування креативної особи діяльного будівничого власного здоров'я (С. Чернігівська, 2012)	<i>Спільне:</i> актуальність змісту освіти для її учасників <i>Відмінне:</i> інтерактивність форм організації процесу пізнання, можливість професійного зростання

Визначено відмінності та спільні характеристики понять «неспеціальна фізкультурна освіта «непрофесійна фізкультурна освіта» та «неформальна фізкультурна освіта». Виділено основні компоненти неформальної фізкультурної освіти.

Перспективи подальших досліджень у визначенні принципів, форм та методів неформальної фізкультурної освіти студентів.

References

- Андрущенко В. Філософія неформальної освіти: проблеми та перспективи розвитку. *Вища освіта України*. 2013. № 4. С. 5–9.
Andrushenko, V. (2013). *Filosofia neformalnoi osvity: problemy ta perspektyvy rozvytku* [Philosophy of non-formal education: problems and prospects]. *Vyshcha osvita Ukrainy – Higher education in Ukraine*. 4. 5–9.
- Андрущенко В. П., Луговий В. І. Психолого-педагогічні засади проектування інноваційних технологій викладання у вищій школі: монографія. К.: Педагогічна думка, 2011. 260 с.
Andrushchenko, V. P., Luhovyi V. I. (2011). *Psykhologo-pedahohichni zasady proektuvannia innovatsiinykh tekhnolohii vykladannia u vyshchii shkoli: monohrafiia* [Psychological and pedagogical principles of designing innovative teaching technologies in higher education]. Kyiv, Ukraine: Pedahohichna dumka.
- Василенко О. В. Розвиток системи неформальної освіти дорослих в умовах соціально-економічної кризи. *Актуальні проблеми професійної орієнтації та професійного навчання населення в умовах соціально-економічної нестабільності*. Київ : ІПК ДСЗУ, 2014. Ч. 2. С. 138–146.
Vasilenko, O. V. (2014). *Rozvytok systemy neformalnoi osvity doroslykh v umovakh sotsialno-ekonomichnoi kryzy* [Development of the system of non-formal adult education in the conditions of socio-economic crisis]. *Aktualni problemy profesiinoi orientatsii ta profesiinoho navchannia naseleння v umovakh sotsialno-ekonomichnoi nestabilnosti – Actual problems of vocational orientation and vocational training of the population in conditions of socio-economic instability*. Kyiv, Ukraine : IPK DSZU, Part. 2, 138–146.
- Вилянський В. Н., Черниговская С. А. Управление здоровьем в аспекте технологии непрофессионального физического образования студентов с ослабленным здоровьем. *Физическое воспитание и спорт*, 2012. № 2. С. 14–16.
Vilyanskij V. N., Chernigovskaya S. A. (2012). *Upravlenie zdorovem v aspekte tehnologi neprofessionalnogo fizkulturnogo obrazovaniya studentov s oslablennyam zdorovem* [Health management in the aspect of technology of non-professional physical education of students with weakened health]. *Fizicheskoe vospitanie i sport*. 2. 14–16.
- Вихляев Ю. М. Інноваційні технології фізичного виховання студентів: навчальний посібник. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2018. 543 с.
Vykhliaiev, Yu. M. (2018). *Innovatsiini tekhnolohii fizychnoho vykhovannia studentiv: navchalnyi posibnyk* [Innovative technologies of physical education of students]: textbook. Kyiv, Ukraine: KPI im. Ihoria Sikorskoho.
- Кляп М. Інноваційні методи навчання у ВНЗ як інструмент інтернаціоналізації вищої освіти України. *Вища освіта України*, 2015. № 4. С. 45–53.

- Кляр, М. (2015). Innovatsiini metody navchannia u VNZ yak instrument internatsionalizatsii vyshchoi osvity Ukrainy [Innovative teaching methods at universities as a tool for internationalization of higher education in Ukraine]. *Vyshcha osvita Ukrainy – Higher education in Ukraine*, 4, 45–53.
7. Павлик Н. Теорія і практика організації неформальної освіти молоді: навчальний посібник. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2017. 162 с.
Pavlik, N. (2017). *Teoriia i praktyka orhanizatsii neformalnoi osvity molodi: navchalnyi posibnyk* [Theory and practice of non-formal youth education organizing]: textbook. Zhytomyr, Ukraine. : Vid-vo ZhDU im. I. Franka.
8. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. *Голос України* 2017. 27. верес. № 178–179.
Pro osvitu: Zakon Ukrainy vid 05 veresnia 2017 roku № 2145-VIII [On Education The Law of Ukraine from september 5, 2017, No. 2145-VIII]. (2017 September 27). *Holos Ukrainy – Voice of Ukraine*. 178–179.
9. Рекомендації Ради ЄС від 20 грудня 2012 р. щодо визнання неформального та інформального навчання. URL: [ipq.org.ua > files > 01_Mignarodni_dokumenty](http://ipq.org.ua/files/01_Mignarodni_dokumenty)
Rekomendatsii Rady YeS vid 20 hrudnia 2012 r. shchodo vyznannia neformalnoho ta informalnoho navchannia [EU Council Recommendation of 20 December 2012 on the recognition of non-formal and informal learning]. Retrieved from URL: [ipq.org.ua > files > 01_Mignarodni_dokumenty](http://ipq.org.ua/files/01_Mignarodni_dokumenty)
10. Томенко О. А. Обґрунтування здоров'язбережної складової неспеціальної (загальної) фізкультурної освіти студентської молоді. *Молодий вчений*, 2018. № 4.3 (56.3). С. 83–88.
Tomenko, O. A. (2018). *Obgruntuvannia zdoroviazberezhnoi skladovoi nespetsialnoi (zahalnoi) fizkulturnoi osvity studentskoi molodi* [Substantiation of health-saving component of non-specific (general) physical education of student youth]. *Molodyi vchenyi – Young scientist*, Issue 4.3 (56.3). 83–88.
11. Livingstone, D. W. Adults informal learning: definitions, findings, gaps and future research. *Nall Working Paper*, 2001. № 21. Toronto : Center for the Study of Education and Work. 49 p.

Samokhvalova I.

ORCID <http://orcid.org/0000-0001-7017-6915>
Postgraduate student,
Sumy State Pedagogical University
Senior lecturer,
Sumy National Agrarian University
(Sumy, Ukraine) E-mail irasport2015@ukr.net

NON-FORMAL PHYSICAL EDUCATION OF STUDENTS

Ukraine integrates into the European higher educational system. One of the main tasks of its reform is to transform the quantitative indicators of educational services into quality ones. It involves revising the content of higher education and filling it with the latest material, introduction of modern learning technologies.

Non-formal education is an activity that complements formal education. This education provides the development of skills needed for a socially and economically active citizen. It helps to individualize the processes of education and upbringing, taking into account the needs of young people in personal self-realization.

Article's purpose is to study and summarize the theoretical bases of non-formal physical education of students. Achieving this goal involves solving the following tasks: characterization and analysis of the concepts of "non-formal education" and "non-formal physical education", identification of the main components of non-formal physical education of students

Methodology. Objective and deductive methods were applied during generalization and analysis of literary sources by article topic.

Scientific novelty. It has been conducted comparative analysis of concepts "amateurish education", "general physical education" and "non-formal physical education".

Conclusions. The analysis of the concepts of "non-formal education" and "non-formal physical education" revealed that the researchers do not agree on their content, level of organization, structure, effectiveness. It has been determined the main components of non-formal physical education, which determine the meaning and content of non-formal physical education, distinguish non-formal physical education from other types. The research revealed that one of the main tasks of non-formal physical education is to develop the need for a student to exercise daily, to care for their own health and the health of others.

Key words: non-formal physical education, students, non-formal education, physical exercises, educational process.

Стаття надійшла до редакції 20.09.2019 р.

Рецензент: доктор педагогічних наук, професор С. В. Гаркуша